

Валентина ГРИЦИНА,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
мовної освіти Херсонського
державного університету

ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ОДИНИЦЬ У РІЗНИХ СТИЛЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УДК 811.161.2:81'367.38

У статті розглянуто статус звертань, слів автора при прямій мові, вставних і вставлених одиниць із позиції дворівневого синтаксису, визначено основні функції, які виконують ці одиниці в текстах різних стилів.

Ключові слова: дворівневий синтаксис, інфраструктура, базовий рівень речення, модифікаційно-супровідний рівень, звертання, вставні слова, вставлені одиниці, слова автора при прямій мові.

Функціонування мовних одиниць у текстах певного комунікативного призначення привертає до себе пильну увагу сучасної лінгвістики. У колі наукового інтересу перебуває і з'ясування в текстах різних стилів структурно-семантичних і стилістично-прагматичних особливостей таких мовних одиниць, як звертання, вставні та вставлені конструкції, слова автора при прямій мові.

Питання про зв'язок вставних і вставлених конструкцій з реченням, яке не раз порушувалося в мовознавстві, висвітлювали по-різному. Ці одиниці розглядали як такі, що не пов'язані з реченням (О.Востоков, О.Шахматов, О.Пешковський та ін.), як своєрідні члени речення (І.Мещанінов, В.Виноградов). Думки про те, що зв'язок вставних слів із реченням здійснюється за допомогою інтонації, висловлював А.Анікін. Досліджуваний тип зв'язку пропонували назвати співвідносним граматичним зв'язком (О.Руднев).

Звертання, як і вставні та вставлені слова й речення, теж належить до тих мовних одиниць, які весь час привертають увагу лінгвістів. Однак усі аспекти цього складного, багатовимірною явища ще й досі остаточно не висвітлені в науковій літературі.

У більшості шкільних підручників і посібників для ВНЗ звертання розглядають як таке, що не виступає членом речення. Деякі вчені вважають його особливим різновидом члена речення (О.Руднев, І.Яценко), інші схиляються до думки, що звертання, виражене кличним відмінком, може бути членом речення (О.Потєбня, Е.Тимченко, І.Кучеренко), непоодиноким постає тлумачення звертання як особливої синтаксичної одиниці (див. аналіз різних підходів до визначення статусу звертання в [4; 265–269]).

Різні погляди існують і на слова автора при прямій мові. Конструкції з прямою мовою утворюють особливу синтаксичну побудову, яка складається з двох відмінних із функціонального погляду компонентів: слів автора, тобто того, хто дослівно наводить чийсь мову, і власне чужого мовлення, переданого без змін зі збереженням його лексичних, синтаксичних, емоційно-модальних рис.

Специфіку конструкцій із прямою мовою, неприйнятність беззастережного віднесення їх до

традиційно складних речень (сурядних, підрядних або безсполучникових) не раз зауважували мовознавці. На думку М.Мілих, між авторською ремаркою і прямою мовою утворився в мові особливий вид підрядного зв'язку, властивий тільки цим конструкціям. Їхня характерна риса полягає у взаємопідрядності обох складників [12; 205]. В.Кодухов вважає такі конструкції безсполучниковими складними реченнями: «Своєрідність речення з прямою мовою серед інших безсполучникових складних речень полягає у відносній самостійності речення прямої мови й у рухливості авторського речення» [9; 12]. На подібність конструкцій із прямою мовою до безсполучникового речення вказує і Б.Кулик: «Слова автора і пряма мова, об'єднуючись, утворюють особливий тип конструкції, близький до безсполучникового речення із взаємозалежними складовими частинами» [11; 269]. Автори ж академічного видання «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис» заперечують зв'язок подібних конструкцій із безсполучниковим складним реченням: «...синтаксична специфіка слів автора і дослівно переданого чужого мовлення не дає ніяких підстав для об'єднання їх у межах безсполучникового складного речення. Зв'язок між конструкціями, вживаними для передачі слів автора і відтворення чужого мовлення, виходить за межі синтаксису речення. Слова автора і речення, що безпосередньо відтворюють чуже мовлення, перебувають не у граматичному, а у загально-змістовому зв'язку» [14; 429].

Ці суперечності до певної міри розв'язуються з позицій дворівневого синтаксису. У сучасній граматиці ідею інфраструктури речення вперше розробив Д.Баранник. Учений розглядає речення як комунікативну одиницю, що має два структурні рівні: базово-комунікативний і модифікаційно-супровідний. Базово-комунікативний (інтраструктурний) рівень речення утворюють головні та поширюючі (другорядні) члени речення, прості речення у складних синтаксичних конструкціях. Одиницями модифікаційно-супровідного (інфраструктурного) рівня, або рівня суб'єктивно-модального та інформативно-прирошення, є синтаксично й інтонаційно автономні вербальні структури, зорієнтовані на ба-

зовий граматичний і смисловий контури висловлення. Засоби модифікаційно-супровідного структурного рівня «обслуговують» висловлення, забезпечуючи йому узгоджену з ситуацією та індивідуально-суб'єктивною настановою мовця інформативну повноцінність. Вони творять план авторського супроводу комунікативно актуальної частини висловлення, план авторського коригування її, орієнтують вислів на адресата [2; 13].

До одиниць модифікаційно-супровідного рівня речення належать звертання, вставні та вставлені слова, словосполучення і речення, слова автора при прямій мові. Вони утворюють інфраструктуру речення, тобто «комплекс функціонально спеціалізованих автономних синтаксичних форм, які, включаючись у базову структуру (інтраструктуру) речення й еластично перериваючи його граматичну й інтонаційну лінійність, забезпечують потрібні, зумовлені комунікативним завданням природження інформативного, суб'єктивно-модального, експресивного та іншого характеру» [2; 16]. Категорії модифікаційно-супровідного рівня речення належать до основних засобів формування індивідуального (особистісного) аспекту семантики речення. Одиниці інфраструктури речення не мають граматичного зв'язку з інтраструктурним рівнем речення, в якому реалізується основний зміст висловлення. Вони тільки беруть участь у формуванні семантичної й модальної структури речення і до поширювачів його не належать. На те, що утворення цього типу займають у реченнях особливе місце – знаходяться, так би мовити, в іншому плані, в іншому вимірі, вказував ще Є.Кротевич [10; 22].

На відміну від формально-граматичних підходів, які розглядають речення зі звертаннями, вставними і вставленими словами, словосполученнями й реченнями, словами автора при прямій мові як ускладнені, дворівневий синтаксис визначає такі речення не як ускладнені чи неускладнені, а як речення з інфраструктурою або без неї. При цьому слід зауважити, що саме поняття «ускладнене речення» в сучасному синтаксисі потребує ще уточнення [7; 60–65], і вчені, вказуючи на різноманітність простих ускладнених речень, визнають «відсутність єдиної підстави їх виділення в окремі групи і строкатість цих груп» [1; 142]. Такий підхід розходиться і з розумінням природи простого ускладненого речення, викладеним у працях із семантичного синтаксису.

Не всі речення мають інфраструктуру, частіше вона відсутня, такі зразки можна визначити як речення з нульовою інфраструктурою. Її складники не скоординовані між собою, вони взаємодіють лише з базовим (лінійним) реченням, і ця взаємодія здійснюється кожним складником інфраструктури окремо й по-своєму. У реченні може бути декілька інфраструктурних одиниць, але вони зовсім не пов'язані між собою, при цьому кожна має своє призначення, своє комунікативне завдання. Наприклад,

в одному реченні є і вставне слово, і звертання: **На щастя, шановне товариство, таких людей у нас меншість, що засвідчують соціологічні дослідження** (І.Драч) або вставні і вставлені конструкції: **На мій погляд, це товариство повинно складатися з низки клубів, об'єднань, груп, асоціацій (назва не має значення), які споріднювали б нас не за абстрактним замилюванням пейзажами, а за цілком конкретними уподобаннями, інтересами** (Б.Сушинський).

У кожній із категорій інфраструктурного рівня є експліцитно або імпліцитно представлений предикативний зміст [2; 17]. Він безпосередньо виражений у словах автора при прямій мові, вставних і вставлених реченнях, опосередковано – у вставних і вставлених словах та словосполученнях, звертаннях. Вставні слова і словосполучення у більшості випадків – це скорочені або згорнуті вставні речення. Ця думка, висловлена ще у працях Ф.Буслаєва, Д.Овсянко-Куликовського, О.Пешковського, О.Шахматова, знайшла підтримку в сучасних граматиках [13; 381]. Вставні одиниці на зразок *здається, очевидно, можливо, так би мовити, безперечно, безумовно, звичайно, зрозуміло, природно* тощо Д.Баранник кваліфікує як стаціонарні неповні речення з особливим функціональним статусом в умовах дворівневої структури висловлення [2; 17]. Таку саму предикативну підоснову можуть мати і вставлені слова й словосполучення.

Щодо звертання, то вони у висловленні мають виразні ознаки комунікативної автономності й містять потенційну предикативність, міра вияву якої може бути різною, аж до максимальної, чому й можливі звертання-речення, або вокативні речення, де звертання виступає як комунікативно незалежна одиниця. На те, що «звертання в ряді випадків можна визнати особливим видом речення», вказував ще О.Шахматов [12; 261]. Він визначив як вокативні односкладні речення, «в яких головним і єдиним членом є звертання, назва особи, до якої звернена мова, якщо така назва виголошена з особливою інтонацією, що породжує складне уявлення, в центрі якого стоїть ця особа; у цій думці може бути виражений закид, жаль, докір, обурення» [15; 86]. Сучасні автори, зокрема І.Слинько, Н.Гуйванюк, М.Кобилянська, взагалі вважають вокативне речення основною вихідною одиницею, називаючи його кличним комунікатом, «бо це не справжнє речення, а особливий засіб зв'язку з вказівкою на адресата мовлення. З потреб спілкування кличні комунікати можуть опинятися у складі звичайних речень. У такому разі їх предикативність і самостійність послаблюються. Вони перетворюються на несамостійні кличні модифікації, які звичайно називають “звертаннями”» [13; 407].

Тому складники модифікаційно-супровідного (інфраструктурного) рівня є одиницями автономної, природженої (вкрапленої) предикації [2; 17].

У свою чергу, в межах самих інфраструктурних одиниць, які мають предикативну основу, зокрема у

вставлених конструкціях, можна побачити інші інфраструктурні елементи (вставні слова), для яких базово-комунікативним рівнем є вставлена одиниця, наприклад: *У природі зацвіло все водночас (а не, так би мовити, поетанно, як було справіку), та й відбувало за лічені дні (чи дало міцну зав'язь – побачимо восени)* (3 газ.).

Два рівні граматичної структури речення (інтраструктурний та інфраструктурний) не існують паралельно. Горизонтальну лінійність речення формують компоненти базово-комунікативного рівня, а одиниці інфраструктури, які зорієнтовані на окремі фрагменти горизонтально розгорнутої структури, формують вертикальну лінійність за способом входження в речення.

З позицій дворівневого синтаксису засоби модифікаційно-супровідного рівня становлять важливу частину речення, вони не ізольовані від нього, а тісно пов'язані з ним. Зв'язок одиниць інфраструктурного рівня з основним корпусом речення не належить до жодного з традиційно відомих граматичних поєднань. Д.Баранник визначає його як синтагматичну автономну інкорпорацію, або нелінійну еластичну інкорпорацію [2; 19]. В основі такого зв'язку лежать інформативно-сміслові та суб'єктивно-модальні чинники. Він забезпечується структурно-композиційною та просодичною організацією, в якій проступають контури міжфразних поєднань і яка своїми принциповими характеристиками сягає вже у структуру тексту [2; 19].

Погляд на речення як дворівневу систему дає змогу розрізнити в його будові одиниці двох рівнів: лінійні члени речення, належні базовому рівневі, та члени інфраструктурного рівня, або інкорпоровані.

Інкорпоровані одиниці не мають традиційних формально-граматичних зв'язків ні з іншими одиницями того самого (інфраструктурного) рівня, ні з членами лінійного речення. Вони зорієнтовані на зміст усього речення чи його частини або на ситуацію в момент спілкування (створюють можливості для здійснення комунікативного процесу).

Д.Баранник виділяє чотири основні функції, притаманні одиницям модифікаційно-супровідного рівня речення: визначник адресата мовлення, визначник адресанта мовлення, суб'єктивно-модальний модифікатор, актуалізатор смислового прирощення [2; 19].

За нашими спостереженнями, одиниці інфраструктури речення виконують сім основних комунікативно-інформативних функцій. Йдеться про адресацію мовлення (звертання, вставні слова), авторизацію мовлення (слова автора, вставні та вставлені одиниці), функцію розширення інформації (вставлені елементи та вставні слова), суб'єктивно-модальну функцію (вставні та вставлені одиниці), оцінку (вставні, вставлені одиниці, слова автора, звертання), структурно-композиційну (вставні одиниці) та довідково-інформативну (вставні та вставлені елементи).

Своєрідність вираження адресації може розглядатися як одна з мовностилістичних характеристик текстів різного функціонального призначення, бо «кожен жанр мовлення у кожній сфері мовного спілкування має свою, що визначає його як жанр, типову концепцію адресата» [3; 291].

Звертання традиційно вважають основним засобом вираження адресації мовлення. Воно називає ім'я адресата. У текстах, зокрема публіцистичного стилю, трапляється і загальна, й індивідуальна адресація. Під загальною адресацією розуміємо віднесеність мовлення широкому колу осіб. Вона виражається за допомогою звертань-іменників у формі множини, наприклад: *Тож порадуймо Україну нашою збраною працею, друзі!* (3 газ.).

Спрямованість висловлення колективному або невизначеному адресатові в публіцистичному мовленні визначає лексичне наповнення звертання. Переважає вживання загальних іменників типу *люди, читачі, друзі*, наприклад: *Вдумаймося, люди, поки не пізно* (3 газ.).

Проте публіцистичне мовлення не обмежується випадками загальної адресації. У ситуації безпосереднього спілкування використовують індивідуальну адресацію. Звертання тут називають конкретну особу, з якою спілкується автор, наприклад: *На мить уявив Вас, Володимире Євгеновичу, в ролі того редактора – і подумав, що Вас ми тоді не переконали б* (3 газ.).

В офіційно-діловому стилі адресація конкретніша. Здебільшого вживають звертання *пане, пані, панове*, дещо рідше *добродію, добродійко, добродію* перед прізвищем, ім'ям, посадою, службовим або науковим званням. Означення до таких звертань – прикметники *шановний, вельмишановний, високоповажний* – зумовлені нормами ввічливості, додержання яких указує на нейтральність, офіційність стосунків між мовцями. Вибір форми звертання в діловому спілкуванні має важливе значення, оскільки мовний етикет є складником поведінки. Наприклад: *Шановний Леоніде Івановичу, повідомляємо, що оплату за ремонт техніки проведено згідно з нашою попередньою домовленістю* (3 листа).

Інші інфраструктурні одиниці (вставні елементи) не називають адресата, а лише виражають заклик з боку мовця, який має на меті встановити контакт, активізувати увагу співбесідника, скажімо, у публіцистичному стилі: *І, скажіть на милість, будьте ласкаві, кому в таких умовах і для чого потрібні література, мистецтво, культура, освіта та інші «надбудовні» інституції!* (3 газ.).

Для безпосереднього адресування до слухача поспівають вставними словами, що виражені дієсловом другої особи однини чи множини теперішнього часу або у формі наказового способу, наприклад: *Повірте, я давно вже не чув, щоб слово «братня» вимовлялося з таким сарказмом* (3 газ.). *Бачите, не лише в українців, а в кожній нації в той*

чи інший час були власні «перехідні періоди» (М.Плав'юк).

Слова автора при прямій мові теж задіяні в адресації мовлення, вони можуть називати не тільки автора, а й адресата висловлення, яке оформлене прямою мовою. Як правило, він виражений іменником або займенником зі значенням особи у формі давального відмінка, наприклад, у публіцистиці: *Чи могла вчителька відкрито сказати у школі своїм вихованцям: «Діти, ваша мова прекрасна, не соромтесь її, не цурайтесь, вона нічим не гірша за інші мови!»* (О.Гончар).

Слова автора при прямій мові та вставні слова, словосполучення і речення займають важливе місце серед різноманітних засобів вираження авторизації мовлення. У публіцистичних текстах слова автора зазвичай указують на суб'єкт мовлення, значно рідше – на суб'єкт сприйняття прямої мови. Наприклад: *Коли про це довідалася Ліна Костенко, то сказала: «Вважайте, що ви тепер ввійшли до літератури»* (З газ.).

Вставні конструкції *як на мене, як мені здається, як на мій погляд, на мою думку, на мій погляд, гадаю, думаю* та ін. маркують авторство мовця. Вони надають висловленням особливої відвертості й переконливості, наприклад: *Хоч, як на мене, думати – теж не останнє заняття для парламентарія* (Б.Олійник).

Вставні елементи *як кажуть, як то кажуть, кажуть* не співвідносяться з певним суб'єктом, а мають узагальнено-особове значення, що включає в себе й автора. За допомогою них у публіцистичні тексти вводять відомі вислови і прислів'я, підкреслюючи такими конструкціями незаперечність та авторитетність вислову, наприклад: *Як то кажуть, красиво жити не заборониш* (З газ.). *Але, як кажуть, хто стукає, тому відчиняють* (З газ.). *Надія, кажуть, вмирає останньою* (З газ.).

Вставні одиниці, що починаються словами *за висловом, за словами, як вважає, як писав, як сказав*, входять до речень, які нагадують конструкції з прямою мовою, наприклад: *Маємо знати творців української історії, бо, за висловом Ральфа Емерсона, власне історії не існує – існують лише біографії* (З газ.).

До засобів вираження авторизації мовлення, елементів інфраструктури речення, належать також уставлені одиниці, які безпосередньо називають автора висловлення. Як правило, вони пишуться в дужках у кінці речення, наприклад: *«Горе нам, горе нашій нації, коли велика доба застане нас малими і неприготованими!»* (Франко) (В.Базилевський).

За допомогою одиниць інфраструктури речення, зокрема вставлених конструкцій, розширюють інформаційний простір речення. Це може бути пояснення, уточнення, доповнення, ілюстрація до змісту базового речення. Завдяки своїй смисловій місткості саме вставлені одиниці є найзручнішим способом введення нової інформації, бо вони не ви-

магають від автора окремих синтаксичних побудов для вираження думки, а також економним – якщо враховувати тенденцію до згортання зовнішнього мовного оформлення при максимальному змістовому насиченні висловлень, яка діє у сфері сучасної комунікації.

Висновок А.Коваль про те, що в різних стилях мови ці конструкції виразно проявляють свою неоднорідність (вона настільки очевидна, що визначення вставлених конструкцій, прийнятне для одного стилю, не завжди застосовне до іншого) [8; 157], підтверджує те, що вставлені елементи як одиниці інфраструктури речення насамперед віддзеркалюють комунікативну специфіку ситуації мовлення.

Деяко по-іншому функцію розширення інформації реалізують вставні елементи: якщо вставлені одиниці самі містять додаткову інформацію, то вставні елементи лише вводять її. Інформація, що поглиблює, розвиває зміст попереднього висловлення, закладена в базовій частині речення, а вставні одиниці тільки вказують на неї. Доповнення здійснюється як від конкретизації до узагальнення, так і від узагальнення до конкретизації (вставні слова *наприклад, зокрема*).

Уведення додаткової інформації, яка деталізує попереднє висловлення, маркують вставні одиниці *більше того, мало того, крім того, до речі, до слова сказати, що більше*. Наприклад: *Мало того, було запропоновано негайно розірвати договір і покрити всю заборгованість грошима* (З газ.). Задля узагальнення, підкреслення суті попередніх висловлень уживають вставні слова: *словом, одне слово*. Наприклад: *Словом, хотіли, як краще, а вийшло, як завжди* (З газ.).

Вставні одиниці як елементи інфраструктури речення посідають важливе місце серед засобів, що слугують для вираження суб'єктивно-модальних значень у реченні. Ці останні накладаються на граматичний ґрунт речення, яке вже має модальне значення, утворюючи ніби другий шар модальних значень у смисловій структурі висловлення. На відміну від об'єктивної модальності, яка властива кожному реченню, суб'єктивна модальність, виражена вставними словами, є явищем факультативним. Вона, не змінюючи основного модального значення речення, подає це значення в особливому ракурсі [5; 149]. Часом мовець за допомогою вставних слів не тільки виступає коментатором власного висловлення, а й показує, що факти в базовій частині речення подаються саме під його кутом зору, наприклад: *Суперечність між нами, як мені здається, не сприятиме консолідації, що її маємо прагнути взаємно* (З газ.).

Елементи інфраструктури речення належать до мовних засобів вираження категорії оцінки і репрезентують різні її види: інтелектуальну, емоційну, етичну, мовну та ін. У наведеному далі прикладі вставлена одиниця виражає якісну оцінку: *Наслідком сьогоднішнього «красивого» (хоча й убогого)*

життя на імпорті буде елементарне вимирання, і бідним шанувальникам усіляких зарубіжностей треба б це зрозуміти (З газ.).

Слова автора дають пряму оцінку мовця, виражену за допомогою прикметника: «Ще такого небажаного гетьмана у нас і не було», – писав про нього **славний** кошовий отаман Гордієнко (В.Базилевський).

Як відомо, звертання використовується не лише з метою встановлення контакту з адресатом мовлення (функція адресації), воно може містити в собі оцінний елемент, тобто виконувати оцінно-характеризуючу функцію. У публіцистичному стилі оцінку семантику передають в основному якісні прикметники, що входять до складу звертання. У розмовному мовленні це переважно стилістично забарвлені субстантиви.

Структурно-композиційна функція є характерною для вставних елементів. Ці одиниці відіграють значну роль у структуруванні як окремих висловлень, так і тексту в цілому. Зазвичай вони віддзер-

калюють плин авторової думки, її послідовність, протиставлення одних думок іншим, взаємозалежність між двома сусідніми висновками. Крім того, вставні конструкції можуть сигналізувати про введення коментування, ілюстрації і т.ін. до раніше сказаного. Вносячи додаткові відтінки в повідомлення, вони увиразнюють логіко-сміслові зв'язки між його частинами і тим сприяють кращому розумінню тексту.

Довідково-інформативну функцію виконують вставні та вставлені одиниці. Вони можуть подавати інформацію про джерело повідомлення, різні цифрові дані, одиниці вимірів, пояснення до графічних позначень і технічні зауваження. Переважно в цій функції виступають вставлені одиниці.

Отже, розглядаючи речення як дворівневу граматичну структуру, маємо можливість докладніше з'ясувати функції таких одиниць, як звертання, вставні та вставлені елементи, слова автора при прямій мові, виявити їхній функціонально-семантичний і стилістичний потенціал.

Література

1. Б а б а й ц е в а В. Современный русский язык. Синтаксис. Пунктуация / В.Бабайцева, Л.Максимов. – 2-е изд., перераб. – Москва: Просвещение, 1987.
2. Б а р а н н и к Д. Два рівні граматичної структури речення / Д.Баранник // Мовознавство. – 1993. – № 6.
3. Б а х т и н М. Эстетика словесного творчества / М.Бахтин. – Москва: Искусство, 1979.
4. З а г н і т к о А. Теоретична граматики української мови: Синтаксис / А.Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2001.
5. З о л о т о в а Г. Очерк функционального синтаксиса русского языка / Г.Золотова. – Москва: Наука, 1973.
6. К а д о м ц е в а Л. Українська мова: Синтаксис простого речення / Л.Кадомцева. – К.: Вища шк., 1985.
7. К а д о м ц е в а Л. Ускладнення речень у світлі сучасної синтаксичної теорії / Л.Кадомцева // Українське мовознавство. – К., 1989. – Вип. 16.
8. К о в а л ь А. Науковий стиль сучасної української літературної мови / А.Коваль. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1970.
9. К о д у х о в В. Прямая и косвенная речь в современном русском языке / В.Кодухов. – Ленинград: Учпедгиз, 1957.
10. К р о т е в и ч Е. Члены предложения в современном русском языке / Е.Кротевич. – Львов: Изд-во Львовского ун-та, 1954.
11. К у л и к Б. Курс сучасної української літературної мови / Б.Кулик. – К.: Рад. школа, 1965. – Ч. II.
12. М и л ы х М. Прямая речь в художественной прозе / М.Мильх. – Ростов-на-Дону: Ростов. книжн. изд-во, 1958.
13. С л и н ь к о І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання / І.Слинько, Н.Гуйванюк, М.Кобилянська. – К.: Вища шк., 1994.
14. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972.
15. Ш а х м а т о в А. Синтаксис русского языка / А.Шахматов. – Ленинград: Учпедгиз, 1941.

НА ГАДУЄМО!

Акція «Книжкова лотерея» триває.

**З умовами акції можна ознайомитися
у № 4 журналу «Дивослово» (с. 64)
або на нашому сайті www.dyvoslovo.com.ua**